

"Vatan" Tushunchasining O'zbek Va Ingliz Maqollaridagi Chuqur Ifodasi

Fayzieva Adiba Xusnitdinovna

"G'arb tillari" kafedrası o'qituvchisi, Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Annotatsiya: Maqolada ingliz va o'zbek maqolalarida vatan tushunchasini ifodalashda qarindoshlik aloqador birliklarining rolini o'rganish hamda o'zbek va ingliz tillarida Vatan mavzusiga oid maqolalarni qiyosiy-tipologik tahlil qilishga bag'ishlangan. Har bir xalqning o'ziga xos an'analari bor. Bu qadriyatlar yillar davomida avloddan-avlodga o'tib kelmoqda. Har bir xalqning bunday qadriyatlari ularning maqol va matallarida o'z ifodasini topgan.

Kalit so'zlar: Vatan, maqol va matallar, iboralar, qarindosh-urug' bildiruvchi birliklar, tipologik tahlil.

Kirish qismi: Til dunyo xalqlarining o'zaro munosabatlarida yetakchi vositadir. Til – millatchilik va xalq madaniyati ko'zgusi, xalq xazinası. Har qanday xalq tilining milliy-madaniy semantikasi o'zi yashayotgan joyning tabiati, iqtisodiy ahvoli, san'ati, adabiyoti, og'zaki ijodi, ilm-fan, tarixi, an'ana va urf-odatlarini asrab-avaylash, kelajak avlodlarga yetkazishdan iboratdir.

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi o'zbek va ingliz tillaridagi maqolalarda "Vatan tushunchasini ifodalashda qarindoshlik birliklarining o'rni"ni o'rganish, o'zbek va ingliz tillarida Vatan mavzusiga oid maqolalarning qiyosiy tipologik tahlilini o'tkazishdan iborat.

Asosiy qism: Maqollarda hamisha xalqning yillar davomida shakllangan va shakllanayotgan an'analari, o'sha xalqning mentaliteti, o'ziga xos xususiyatlari aks etadi. Maqollarda ajdodlarning hayotiy kechinmalari, jamiyatga, tarixga munosabati, kayfiyati, axloqiy-estetik tuyg'ulari, ijobiy fazilatlari o'z ifodasini topgan. Asrlar davomida xalq orasida sayqallanib, ixcham va sodda she'riy shakl kasb etgan. Prof.B.Sarimsoqov maqolalarning keng mazmuni haqida so'z yuritir ekan, "San'at asoslari va mezonlari" kitobidagi maqol misolida fikr bildirar ekan, "Maqolani ol" Bug'doy noni bo'lmasin, bug'doy bo'lsin, deydi.

"Bir maqolada xalqning ko'p asrlik shirin so'z, insoniylik, mehr-oqibat, mehmondo'stlik tajribasi sarhisob qilingan. Agar siz ushbu maqol mavzusida unda ta'kidlangan fikrni ifodalovchi epik, lirik va dramatik asarlar yaratmoqchi bo'lsangiz, yozishingiz mumkin. O'nlab romanlar, yuzlab hikoyalar, yuzlab she'rlar yoki dostonlar, dramalar... Shunda ham mavzu va g'oya maqoladagidek aniq, ixcham va tushunarli ko'rsatilmagan" bo'lsada biroq o'z mantiqiy ma'nosini yechib olish xususiyatini saqlab qoladi.

O'zbek xalq maqollarida ham o'zbeklarning qarashlari, milliy an'analari o'z ifodasini topgan. O'zbek xalqi uchun Vatan azaldan muqaddas dargoh bo'lib kelgan. Shuning uchun u buyuk Onaga qiyoslanadi. Zero, Vatan har bir fuqaroga mehr-oqibatli, himoyachi va har qanday vaziyatda g'amxo'rlik ko'rsata oladigan, unga doimo boshpana beradigan maskandir. Shuning uchun ham farzandi uchun jonini berishga tayyor inson ona va vatan tushunchalarini qiyoslaydi.

Chunonchi, Vataning – oltin beshiging, Vatan inson uchun eng tinch va osoyishta maskan ekanligini maqoldan ham ko‘rishimiz mumkin. Xalqimizni “kindik qonim to‘kilgan joy” deb bejiz aytilmagan. Bu maqolda ham Vatanni Onaga qiyoslaydi, oltin beshik iborasi eng tinch va osoyishta omonat degan ma‘noni anglatadi. Bu yerda biz ramziy taqqoslashni ko‘rishimiz mumkin. Yangi tug‘ilgan go‘dak uchun onasi tebratgan beshik dunyodagi eng tashvishli, osoyishta (oltin) maskan bo‘lganidek, inson uchun ham eng osoyishta maskan bo‘lib tuyuladi, shubhasiz, bu uning Vatani hisoblanadi.

Ayrim maqollarda Vatan ana shunday muqaddas deb ta‘riflanadi hamma narsadan azizroq degan tushunchani beradi:

Mother earth is dearer than mother's milk.

“Ona zamin-oq sutdan ham aziz”

Yuqoridagi maqol mazmunidan anglashimiz mumkinki, ona zaminining bir hovuch tuprog‘i ona sutidek aziz va muqaddasdir. Inson tug‘ilgandan keyin kamol topishi, kamol topishi uchun ona suti zarur bo‘lganidek, insonning yashashi, kamol topishi uchun ham Vatan, ona tuprog‘i suv va havodek zarurdir. Bu maqolada ham “ona zamin” so‘zi vatanga nisbatan qo‘llangan. O‘zbek xalq maqollarida ham Vatan tinchligi hamma narsadan ustun ekani, insonning tinch va osoyishta hayoti bevosita o‘zi yashayotgan davrdagi tinchlik va osoyishtalik bilan bog‘liqligini ko‘rsatadi:

“If your motherland survives, Your color will not be straw.”

Vataning omon bo'lsa, ranging somon bo'lmas!"

Peace and tranquility of the homeland.

“Vatan tinchligi, osoyishtaligi”.

“Vatan tinchligi, osoyishtaligi” degan hikmatdan ham, avvalo, Vatan tinchligi hamma narsadan ustun ekanligini anglashimiz mumkin. Inson hamisha tinch va osoyishta yashashi uchun o‘z Vatani himoya qilishga shay bo‘lishi, uning tinchligi uchun kurashishi zarur.

Vatan turli xalqlarda turli narsalarga qiyoslanadi. Masalan, o‘zbek xalq maqollarida eng ulug‘ shaxs onaga qiyoslanadi. Biz yuqoridagi misollarimizdan bu o‘xshashliklarni ko‘rib chiqdik. Shu o‘rinda “O‘zgalar maqol va matallarida vatan mavzusi qanday ochilgan?”. degan savol tug‘iladi. Bu savolga javob topish uchun biz o‘zbek va ingliz tillarida Vatan mavzusiga oid maqolalarni qiyosiy tipologik tadqiq qilamiz va unga qiyoslaymiz.

Ingliz tilida bir xil ma'noga ega maqollar mavjud:

Anything for a quiet life.

Tinch hayot uchun hamma narsa.

(Men senga tinch hayot evaziga xohlaganingni beraman)

Build one's house upon a rock.

Uyingizni tosh ustiga quring.

(Tosh ustiga uy qurish.)

Ingliz maqollarida o'zbek va rus tillarida bo'lgani kabi Vatanni "ona" bilan solishtirish deyarli mumkin emas.

Biroq, maqolalarning mazmuni o'xshashligini tan olish kerak. Bu hikmatlardan ma'lumki, mamlakat (davlat) hukmdor bilan bir xil bo‘lishi, ya’ni uni odil podshoh boshqarsa, obod bo‘lishi, zolim hukmron bo‘lsa, tanazzulga uchrashi muqarrar.

Xulosa qismi: Xulosa o‘rniga shuni aytish mumkinki, har bir xalq va uning xalq og‘zaki ijodi, ya’ni o‘sha tilning maqol va matallari yillar davomida shakllanib, ularda xalq hikmati aks etadi. Ushbu tadqiqotda biz ingliz va o‘zbek tillaridagi maqolalarni qiyosiy-tipologik tahlil qildik. Tahlil natijasida ingliz va o‘zbek xalq maqollarining o‘xshash va farqli tomonlarini ko‘rib chiqdik. Ingliz

va o'zbek maqollari o'rtasidagi o'xshashlik shundan iboratki, ularning vatani va tinchligi eng avvalo fuqarolariga bog'liqligi, mamlakatni (davlatni) adolatli hukmdor boshqarishi, uni adolatli podshoh boshqarishini anglatadi.

O'zbek xalq maqollarida "Vatan tushunchasini ifodalashdagi o'rni"da qarindosh-urug'likka oid birliklarning qo'llanishini ko'ramiz. Xususan, o'zbek xalq maqollarida Vatanni "ona"ga qiyoslash yetakchi o'rinni egallaydi.

Ingliz xalq maqollarida esa qarindoshlikka oid birliklardan foydalanish deyarli uchramaydi. Yuqoridagi misollardan shuni aytishimiz mumkinki, ingliz va o'zbek tilidagi artikllarning umumiy va farqli tomonlari bor. Shunga qaramay, har ikki tildagi maqollarda Vatanga muhabbat va sadoqat o'z ifodasini topgan.

Adabiyotlar:

1. Karamatova M., Karamatov X.S. Hikmatlar, maqollar, maqollar. Toshkent – "Mehnat" 2000. – B.78.
2. Qo'shaqov M. So'z maqol – Toshkent, 1963 y.
3. Sodiqov Q. Turkiy yozma yodgorliklar tili: adabiy tilning paydo bo'lishi va tiklanishi. - Toshkent.2006. – 78-bet
4. Sodiqov Q. Markaziy Osiyodagi etnolingvistik jarayonlar.-Toshkent: "Akadem nashr", 2018.-
5. T.Mirzaev, A.Musoqulov, B.Sarimsoqov. O'zbek xalqi maqollar. Tuzuvchilar: -Toshkent: Sharq 2005.-B.3.
6. Adiba Xusniddinovna Fayziyeva. (2022). O'ZBEK VA INGLIZ TILIDAGI "VATAN" KONSEPTI BILAN BOG'LIQ MAQOLLARNING LISONIY TAHLILI. INNOVATIVE DEVELOPMENT IN THE GLOBAL SCIENCE, Boston, USA. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6626419>